

SIGRID KAASIK

Markkinoinnin sijaan "mieshukka"

POHJOISEN ULOTTUVUUDEN
ULKOMINISTERIKONFERENSSIN
TAPAUSTUTKIMUS

EU:n jäsenyyvuosien aikana Suomi on pyrkinyt luomaan itsestään kuvaa jäsenenä, joka aktiivisesti osallistuu yhteistyön tiivistämiseen unionissa. Pohjoinen ulottuvuus (PU) on aloite, jolla Suomi yhtäältä yrittää nostaa kansainvälistä poliittista auktoriteettiaan ja toisaalta vastata EU:n odotuksiin toimia asiantuntijana Venäjän ja EU:n suhteiden rakentamisessa (vrt. Ojanen 1999a, 15; Heininen 1999, 41). Pohjoinen ulottuvuus on tullut myös osaksi EU:n ulkopoliittikkaa, jonka päämääränä on vahvistaa unionin läsnäoloa Pohjois-Euroopassa (Nissinen & Stenlund 2000).

Yhtenä ensimmäisistä ulkopoliittikan päättäjistä ulkoministeri Heikki Haavisto käytti termiä *pohjoinen ulottuvuus* helmikuussa 1994 (Heininen 1999, 34). Keväällä 1997 Suomen hallitus esitti suunnitelman, jossa ehdotettiin EU:n pohjoisten alueiden yhteistyön ohjelmallista kehittämistä Välimeren alueen tapaan. Pohjoisen ulottuvuuden edistäminen kuvattiin unionin kokonaisuutena, johon liittyisi Itämeren ja Barentsin alueiden kehittäminen unionin painopistealueina (vrt. Antola 1999a, 49; Ojanen 1999a, 15). EU:n huippukokous Luxemburgissa joulukuussa 1997 pyysi Euroopan komissiota tekemään Suomen pohjoisen ulottuvuuden aloitteesta väliraportin vuoden 1998 aikana. EU:n Wienin huippukokous hyväksyi komission raportin seuraavana vuonna. Raportin mukaan pohjoinen ulottuvuus ei vaadi uusia järjestöjä eikä säätiöitä, vaan nykyisten, jo olemassa olevien rakenteiden parempaa koordinoitua ja tehokkuutta. Yhteistyöalueina raportissa mainitaan liikenne, energia, taloudellinen kehitys, alueen turvallisuus ja vakaus, valtioiden elintasoeroavuuksien vähentäminen, ydinvoiman turvallisuuskysymykset sekä ympäristöongelmat (Haukkala 1999, 12-13; Vaahtoranta & Forsberg 1998, 205-206; Heininen 1999, 36-37). Kaksi vuotta myöhemmin vuonna 2000 EU:n huippukokous Feirassa hyväksyi PU:n toimintasuunnitelman, joka keskittyi samoihin yhteistyöalueisiin.

Vaikka dokumentit keskittyvätkin PU:n puitteissa tehtävään yhteistyöhön, aloite on herättänyt myös epäilyksiä maiden ja alueiden välisestä kilpailusta. Toisaalta kilpailu on havaittavissa PU:n varsinaisen alueen sisällä (johon kuuluvat Pohjoismaat, Baltian maat, Venäjä, Saksa ja Puola), toisaalta pohjoisen ja etelän vastakkainasettelussa. PU:n alueen sisäisessä kilpailussa ovat tulleet esiin valtioiden intressit, esimerkiksi Suomi vs. Ruotsi ja Tanska. Kaksi viimeksi mainittua kokivat ainakin PU:n alkuvaiheessa, että Suomi asetti omat intressinsä ja eurooppalaisen yhteistyön pohjoismaisen yhteistyön edelle. Viron ja Latvian edustajat ovat tuoneet esiin mahdollisen taloudellisen kilpailun ja Suomen hyötymisen Viron ja Latvian kustannuksella (Rislakki 1998a; 1998b; Raik 1999, 157-159). Euroopan

unionin kontekstissa tulee esiin raja-alueiden kehittäminen, josta hyötyvät sekä pohjoinen että etelä. Toisaalta taas EU:n Välimeren maat ovat epäilleet PU:n tarkoittavan sitä, että Euroopan unionin huomio keskittyy ensisijaisesti pohjoiseen ja jättää esimerkiksi Barcelona-prosessin eli ns. eteläisen ulottuvuuden varjoon, vaikka Etelä-Euroopan maat eivät menettäisikään sen takia EU:n rahallisia tukia (vrt. Ojanen 1999b, 63).

Kilpailun lisäksi PU on herättänyt myös odotuksia, joihin aloite ei toistaiseksi ole vastannut (Ojanen 1999a, 20-22). Esimerkiksi PU:n merkityksen Itämeren tai Barentsin alueen yhteistyön lisäämisen kannalta voi kyseenalaistaa. Alueilla on runsaasti yhteistyöjärjestöjä, jotka toimivat politiikan, talouden, kulttuurin, ympäristön yms. alalla. Myös EU on yhteistyössä mukana (Antola 1999b, 121). Tästä herääkin kysymys, mitä uutta PU tarjoaa, kun sen puitteissa ei luoda uusia järjestöjä eikä tuoda alueelle lisää rahaa (vrt. Haukkala 2000). Sekä kilpailu että (turhat) odotukset ovat syntyneet ennen kaikkea siksi, että PU on EU:n dokumenteissa esitetyistä määrittelyistä huolimatta laaja ja epäkonkreettinen käsite, jonka toimeenpano on vasta alkuvaiheessa.

Ainakin aluksi PU:n laajuutta ja epäkonkreettisuutta saattoi pitää Suomen PU-markkinointistrategiana, jonka mukaan aloitteesta hyötyvät kaikki Itämeren ja Barentsin alueen valtiot, mutta ennen kaikkea EU kokonaisuudessaan. Tällainen strategia teki PU:sta aloitteen, jota kaikki EU-maat tukivat (vrt. Haukkala 2000; Antola 1999b, 115).

Osana aloitteen konkreettisempaa ulkomaille kohdistuvaa "markkinointia" voi pitää myös PU:n ulkoministerikokousta, joka pidettiin 11.-12. marraskuuta 1999 Helsingissä. Kokoukseen kutsuttiin kaikkien EU-maiden sekä PU:ssa mukana olevien maiden ulkoministerit (Baltian maat, Norja, Islanti, Puola, Venäjä) ja Euroopan komission yms. instituutioiden (mm. Euroopan jälleenrakennuspankin ja Maailmanpankin) edustajat. Konferenssin ideana oli tarjota osallistujille keskustelufoorumi. Kolmena pääaiheena olivat vakauden vahvistaminen taloudellisen integraation kautta, alueellisen yhteistyön kehittäminen ja vastauksen etsiminen rajat ylittäviin haasteisiin (Suomen ulkoasiainministeriö 1999). Paikalla oli myös eurooppalaisia toimittajia, joille jaettiin konferenssin papereita ja järjestettiin tiedotustilaisuuksia.

Aikaisemmassa tutkimuksessani, jossa käsittelin diskurssianalyysiä käyttäen PU:sta luotua kuvaa Helsingin Sanomissa vuosina 1998 ja 1999, tuli esiin aloitteen kotimaanmarkkinointi (Kaasik 2001). Ulkoministerikonferenssi antoi hyvän mahdollisuuden tutkia PU:n ulkomaanmarkkinoinnin eri tahoja tapaustutkimuksena, etenkin kun olin itse paikalla Viron radion toimittajana. Ulkomaanmarkkinointi koostuu papereista, joita poliitikot esittivät konferenssin aikana, tiedotustilaisuuksista sekä julkisuudesta, jota konferenssi sai lehdistössä. Molemmissa tutkimuksissani toimijoina esiintyvät toimittajat ja poliitikot, jotka joissain tapauksissa tulevat näkyviin myös oppositioparina. Lisäksi tutkimukseen soveltuvat oppositioparit "yhteistyö-kilpailu" ja "nykyisyys-tulevaisuus", jotka tulivat diskursseissa esiin aiemmassa PU-tutkimuksessani.

Konferenssin paperit

Vaikka konferenssiin odotettiin kaikkien EU-maiden ulkoministereitä, jo 11.11. kävi ilmi, että suurin osa EU-ministereistä ei pääse paikalle. Suomen Tarja Halosen lisäksi kokoukseen osallistuivat Viron, Latvian, Norjan, Venäjän ja Islannin ulkoministerit. Muita maita edustivat sijaiset.

Papereita esitettiin pääsääntöisesti maista, joista paikalla oli ulkoministeri. Niiden lisäksi papereita oli Tanskasta ja Grönlannista, sekä Saksan Mecklenburg-Vorpommernin ja Schleswig-Holsteinin liittovaltioista. Yhteensä olen analysoinut 17 paperia, joista 11 edustaa eri valtioiden ja kuusi erilaisten järjestöjen ja instituutioiden näkökulmia (Maailmanpankki, Euroopan komissio, EU:n puheenjohtajama yms.).

Paperit heijastivat selvästi PU:n epäkonkreettisuutta. Sekä Haukkalan (1999) että Antolan (1999a) mukaan PU:ta voi tulkita monella eri tavalla. Antola tuo esiin neljä tulkintaa, joista kaksi on Suomi-painotteisia ja kaksi esittää käsitteen osana laajempaa kokonaisuutta. Tulkinnat liittyvät Suomen erityisolosuhteisiin, Luoteis-Venäjän kehitykseen, pohjoisen Pohjoiseen (Pohjois-Euroopan pohjoiset alueet) ja EU politiikkaan ja tavoitteisiin. Haukkalan mukaan PU:lla on ainakin viisi tulkintaa: EU:n uusi arktinen alue, pohjoinen Pohjoinen, PU tulossa osaksi "alueiden Eurooppaa", *Realpolitik* ja PU "sateenvarjona", jonka alle on koottu erilaiset politiikat, järjestöt ja aloitteet, jotka eivät ole elimellinen osa EU:n rakennetta (Haukkala 1999, 10).

Edellä mainittuihin liittyvät myös tulkinnat, joita löysin konferenssin papereita eritellessäni. Papereissa tulivat esille sekä maantieteelliset että niihin vastaavat funktionaaliset tulkinnat.

MAANTIETEELLISET

EU:n politiikka ja tavoitteet

EU:n laajentuminen, Itämeren dynamiikka, Itämeri PU:n ytimenä, EU:n arktinen alue

Pohjoinen Pohjoinen ja Itämeren alue

Luonnonvarat, ympäristö, turvallisuus, USA ja Kanada jäsenenä; taloudellinen yms. yhteistyö Itämeren alueella

Luoteis-Venäjän kehitys

Ympäristösuojelu, turvallisuus, energia- ja metsävarojen hyödyntäminen

FUNKTIONAALISET

PU kuin sateenvarjo

EU:n erilaiset politiikat, järjestöt ja aloitteet

"Alueiden Eurooppa"

Alueelliset järjestöt osana PU:ta; alueellistuminen Euroopassa ja PU osana sitä

Samassa paperissa oli usein monta tulkintaa, joita oli vaikea erottaa. Esimerkiksi *Services of the European Commission:in* (1999) paperissa puhutaan PU:n alueen kehittämistä yhtenä EU:n alueena – mukana olivat sekä alueellinen että EU:n tulkinta.

Jokaisen valtion edustaja nosti paperissaan esiin valtion omiin intresseihin liittyviä tulkintoja. Esimerkiksi Grönlannin pääministeri Jonathan Motzfeldt painotti PU:n arktista näkökulmaa (Motzfeldt 1999), Viron ulkoministeri Toomas Hendrik Ilves alleviivasi taloudellisen yhteistyön ja Pohjois-Euroopan integraation tärkeyttä (Ilves 1999). Venäjän ulkoministerin Igor Ivanovin PU-näkemyksestä voi helposti tunnistaa viitteen Baltian maihin. Ivanovin mukaan:

Olemme vakuuttuneita siitä, että PU:n päätavoite on luoda laaja demokraattinen yhteistyön alue, jossa ei olisi jakolinjoja valtioiden välillä eikä ihmisten syrjintää etnisen syntyperän, kielen tai muun perusteella. Ensimmäiseksi huomiota tulisi kiinnittää ihmisoikeuksien ehdottomaan noudattamiseen, kansallisten vähemmistöjen oikeuksien kunnioittamiseen ja mahdollisimman suotuisten olosuhteiden luomiseen ihmisten välisille kontakteille. (Ivanov 1999)

Ivanovin mukaan PU:n toteuttamiseen tarvitaan myös nykyistä enemmän resursseja, erityisesti infrastruktuurin, energia- ja liikennesektorin kehittämiseen (mt.). Näidenkin hankkeiden voidaan katsoa olevan Venäjän omia intressejä, koska resurssit tulisivat ilmeisesti suurimmalta osalta länsimaista.

Konferenssin papereista tulivat ilmi suurin piirtein samat yhteistyöalueet (luonto, talous ja politiikka), jotka Jauhiainen (1999, 65) tuo esiin Itämeren alueen yhteistyötä käsitellessään. Niiden lisäksi papereissa on esillä turvallisuus, mutta puuttuu kulttuuri (jonka Jauhiainen mainitsee neljäntenä).

Nämä neljä yhteistyöaluetta tulevat teksteissä esille seuraavina aiheina:

Luonto – ympäristö, ydinvoimat, energiasectori, luonnonvarat ja niiden hyödyntäminen, kestävä kehitys.

Talous – taloudellinen yhteistyö, kaupankäynti, IT, liikenne.

Politiikka – instituutiot ja niiden reformi, rajat ylittävä ja alueellinen yhteistyö, EU:n laajentuminen, demokratia.

Turvallisuus – sosiaalinen tilanne ja sen vakaus, rikollisuus, terveydenhoito.

Papereissaan eri maiden poliitikot korostivat juuri niitä aiheita/ongelmia, joista he olivat eniten kiinnostuneet. Esimerkiksi Viron ulkoministeri Toomas Hendrik Ilves toi esiin taloudellisen yhteistyön, liikenneverkkojen kehityksen ja vakauden (Ilves 1999). Grönlannin, Norjan ja Saksan sekä pankkien edustajat puhuivat ympäristöongelmista ja ydinuhasta. Venäjän teemat poikkesivat muista, sillä Ivanov ei maininnut turvallisuusongelmia eikä EU:n laajentumistakaan (Ivanov 1999). Tätä voi selittää sillä, että Venäjä on aiheuttanut suurimman osan muiden osallistujien kokemista turvallisuusongelmista ja -uhista eikä ole tukenut EU:n itälaajentumista Baltian maihin, vaikka ei vastusta sitä samalla tavalla kuin NATO-laajentumista (vrt. Ekholm & Nurmio 1999, 39).

Tiedotustilaisuudet

Tiedotustilaisuuksissa toimittajat (kysymyksillään) ja poliitikot (konferenssin tärkeimpiin aiheisiin ja päätöksiin viitaten) tulkitivat pohjoisen ulottuvuuden konferenssia eri tavalla. Poliittisesta ja journalistisesta kaanonista¹ (Schoenfeld 1980) johtuvien erojen lisäksi käsityksiin vaikutti se, että poliitikot osallistuivat varsinaisiin kokouksiin, joihin toimittajia ei päästetty. Poliitikkojen ja toimittajien tulkinnoissa tulivat näkyviin samat oppositioparit, jotka löytyivät myös edellä mainitun tutkimukseni diskursseista. Kun toimittajat pitivät tärkeänä kilpailua (competition) ja yhteyttä nykyisyyteen (current), niin poliitikkojen retoriikassa esillä olivat yhteistyö (co-operation) ja tulevaisuus (future).

TOIMITTAJAT

- kilpailu
- nykyisyys

POLIITIKOT

- yhteistyö
- tulevaisuus

Tiedotustilaisuuksissa poliitikkojen tulkinnessa keskeinen olikin pohjoisen ulottuvuuden sisällöllinen kehitys tulevaisuudessa yhteistyön kautta. Toimittajat taas lähtivät edellä mainituista lähtökohdista ja yrittivät täyttää ne sisällöllä. Kun pohjoisen ulottuvuuden sisällöllinen kehitys konferenssin aikana ei antanut siihen mahdollisuutta se ei myöskään ansainnut toimittajien huomiota. PU:n sijasta

nousi huomion ja mielenkiinnon keskipisteeseen Tshetshenian sota, josta konferenssin aikana kehittyi huomattavasti ristiriitaisempi ja ajankohtaisempi aihe kuin PU:sta.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) puheenjohtaja Norjan ulkoministeri Knut Vollebaek ja Venäjän ulkoministeri Igor Ivanov tapasivat konferenssin yhteydessä pohtiakseen ETYJ:n mahdollista välittäjän roolia Tshetshenian sodassa ja järjestön toimiston avaamista Tshetshenian naapurimaassa Ingushiasa. Juuri ennen konferenssin alkua Venäjä ei ollut päästänyt ETYJ:n missiota Tshetsheniaan.

PU:n konferenssin muodollinen puoli (järjestely, osallistujat yms.) oli ainut PU:hun liittyvä näkökulma, joka kiinnosti toimittajia (EU-ministerien poisjäänti oli sekä tuore että ristiriitainen aihe). Tiedotustilaisuuksissa puuttuvat ulkoministerit olivatkin enemmän esillä, kuin ne, jotka esittivät Helsingissä konferenssin aikana paperin. Toimittajat jopa perustelivat ministerien pois jäämistä Tshetshenian sodalla, viitaten mahdolliseen protestiin (juuri toimittajat ottivat käyttöön ilmaisun "ministeriboikotti").

Poliitikot eivät kuitenkaan (ainakaan julkisesti) hyväksyneet toimittajien teoriaa "ministeriboikotista". Venäjän Igor Ivanovin mukaan pohjoisella ulottuvuudella ja Pohjois-Kaukasialla ei ole mitään muuta yhteistä paitsi sana "pohjoinen". Jos Helsingissä olisi käsitelty Kaukasian tilannetta, niin Ivanovin mukaan Venäjältä olisi konferenssiin osallistunut sisäministeri Igor Sergejev, sillä Tshetshenian sota on Venäjän sisäasia. Myöskään Norjan ulkoministerin Knut Vollebaekin mukaan sota Tshetsheniassa ei ollut hyvä perustelu ulkoministerien poisjäämiselle.

Edellisestä voi päätellä, että ristiriita toimittajien ja poliitikkojen tulkinnassa johti myös todelliseen ristiriitaan. Esimerkiksi Suomen edustajat konferenssin isäntinä myönsivät, että toimittajien asenne konferenssiin oli häiritsevä. Ulkoministeri Tarja Halosen mukaan varsinaisten kokousten pääaiheena oli PU, vaikka toimittajat olivatkin enemmän kiinnostuneet Tshetsheniasta. Suomen pääministeri Paavo Lipponen puolestaan moitti toimittajia siitä, että he olivat jo etukäteen päättäneet, ettei konferenssilla saada aikaan mitään, koska suurin osa ulkoministereistä ei saapunut paikalle.

Artikkelit konferenssin aikana

Toimittajien lähestymistapa liittyy oleellisesti uutiskriteereihin. Sekä ajankohtaisuus että kilpailu (ristiriita) nostavat tapahtumien uutisarvoa. Sen lisäksi Tshetshenian senaikaiset tapahtumat tarjosivat vielä jatkuvuutta (niitä käsiteltiin myös ennen konferenssia ja sen jälkeen) ja aiheen kannalta oleellisia julkiksia (ETYJ:n puheenjohtaja ja Venäjän ulkoministeri).

Aiheiden erilainen uutisarvo näkyy myös artikkeleissa, jotka ilmestyivät konferenssin aikana. Analysoin artikkeleita, jotka ilmestyivät 11.-15. marraskuuta 1999 PU-maiden suurimmissa sanomalehdissä. Suomalaisista sanomalehdistä on otettu mukaan Helsingin Sanomat (HS), Aamulehti (AL) ja Turun Sanomat (TS), virolaisista lehdistä Postimees (PM) ja Eesti Päevaleht (EPL). Ruotsista tutkin Dagens Nyheteriä (DN) ja Saksasta Frankfurter Allgemeine Zeitungia (FAZ). Lisäksi käytin analyysissäni Financial Timesia (FT), joka kuuluu Euroopan vaikutusvaltaisimpien sanomalehtien joukkoon. Katsoin myös Venäjän päivälehtiä (Izvestija, Nezavissimaja Gazeta, Kommersant Daily), mutta niissä ei julkaistu näinä päivinä mitään PU:n konferenssista eikä PU-politiikasta. Joka maan lehdestä tutkin lähteitä, aiheita ja odotuksia konferenssin suhteen.

Suomalaiset lehdet. Mainituissa kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä julkaistiin konferenssin aikana yhteensä 21 pohjoiseen ulottuvuuteen välillisesti tai suoraan liittyvää artikkelia, niistä kahdeksan Helsingin Sanomissa, viisi Turun Sanomissa ja kahdeksan Aamulehdessä. Kaikki nämä lehdet käyttivät samoja lähteitä, käsittelivät samoja aiheita ja myös suhtautuminen PU:n konferenssiin oli suunnilleen sama. Sen takia en seuraavassa käsittele jokaista sanomalehteä erikseen, vain teen yhteenvedon kaikista artikkeleista.

Artikkelit käsittelivät PU:n sisältöä (konferenssiin viittaamatta), konferenssia (pääasiallisesti järjestelypuolta) ja Tshetsheniaan liittyviä tapahtumia Helsingissä konferenssin aikana (ETYJ:n puheenjohtajan Knut Vollebaekin tapaaminen Igor Ivanovin kanssa). Niiden lisäksi oli vielä muutama artikkeli, jotka eivät kuuluneet mainittuihin ryhmiin (esim. AL 1999a).

Artikkeleita, joissa puhutaan PU:n sisällöstä, oli huomattavasti vähemmän kuin muita. Kuitenkin, esimerkiksi Ulkopoliittisen instituutin tutkija Hanna Ojanen kirjoitti HS:ssa artikkelissaan ”Pohjoista ulottuvuutta terästettävä”:

Suomen tavoitteena olivat ehkä mahdollisuus vahvistaa oman lähialuepolitiikan jatkuvuus EU:ssa ja ennakoida unionin seuraavan laajentumisen seuraukset, erityisesti se, että EU:n toiminnan painopiste siirtyy kohti Keski-Eurooppaa, ellei sitä sidota pohjoisen kysymyksiin. (HS 1999a)

Suurin osa PU:ta käsittelevistä artikkeleista kertoi kuitenkin konferenssin tapahtumista. Niissä oli esillä tosiasia, ettei Tarja Halosen lisäksi osallistunut konferenssiin yhtään EU-ulkoministeriä. Samat artikkelit käsittelivät myös Tshetshenian sotaa, koska sillä perusteltiin ulkoministerien poisjäämistä. Esimerkiksi:

Venäjän ulkoministeri Igor Ivanov sanoi kokouksen aikana, että EU:n pohjoisen ulottuvuuden ja Pohjois-Kaukasuksen välillä ei ole mitään muuta yhteyttä kuin sana ”pohjoinen”. Ivanov ei varmasti ole niin sinisilmäinen, että hän olisi uskonut omaa vakuutteluaan. (HS 1999b)

EU:n ulkoministerien poisjäämistä perusteltiin myös sillä, ettei PU ollut aiheena tarpeeksi mielenkiintoinen. Tarja Halosen mukaan syynä on se, että poliitikot ovat PU:sta olleet aika yksimielisiä (TS 1999), Helsingin Sanomat puolestaan korostaa aiheen tylsyyttä. Esimerkiksi HS:n artikkelissa ”EU:n ulkoministerit jäivät pois Helsingin kokouksesta” sanotaan:

Mitään virallista selitystä ministeriboikottiin ei mistään annettu, joten arvailtavaksi jäi, oliko syynä Venäjän karsastaminen vai se, ettei pohjoinen ulottuvuus unionin ministereitä juuri jaksa kiinnostaa.

”Kuin valitsisi rutan ja mustan surman väliltä,” Halonen sanoi vaihtoehtoja pohtiessaan. (HS 1999c)

Suomalaisten toimittajien ja poliitikkojen välinen ristiriita tuli esiin myös konferenssin sisältöä käsitellessä – ensimmäiset olivat sitä mieltä, että Tshetshenian sota varjosti konferenssia ja suhtautuivat sen takia myös sen sisältöön kriittisesti. Halonen ja Lipponen taas kielsivät Tshetshenian sodan vaikutuksen konferenssin tuloksiin ja väittivät, että kokousten keskipisteessä oli ainoastaan pohjoinen ulottuvuus (AL 1999b).

Lähteinä artikkeleissa käytettiin eniten Tarja Halosta, Igor Ivanovia ja Knut Vollebaekia. Jonkun verran vähemmän esiintyivät Suomen pääministeri Paavo Lipponen ja EU:n komissaari Chris Patten. Lähteiden käyttökin osoittaa, että Tshetshenian sodalla oli konferenssissa tärkeä asema. Suurimmassa osassa jutuista Ivanov oli esillä juuri sodan takia, myös Knut Vollebaek esiintyi pääsääntöisesti ETYJ:n puheenjohtajana eikä niinkään Norjan pääministerinä.

Viron lehdet. PM:ssä ja EPL:ssä julkaistiin mainittuina päivinä neljä artikkelia, jotka liittyivät PU:n konferenssiin. Niistä kolme PM:n artikkelia käsittelevät PU:ta, Eestin Päevalehden artikkelissa mainittiin pelkästään, että Knut Vollebaek ja Igor Ivanov tapasivat Helsingissä (EPL 1999).

Postimeehen artikkeleissa käsitellään sekä konferenssia, ministerien poisjäämistä että PU:n sisältöä. Suomen sanomalehtiin verrattuna Postimees on merkittävästi kriittisempi PU:ta kohtaan. Esimerkiksi:

Materiaali, jota PU:sta tuotetaan, sopii mainiosti tukemaan keittiöpöydän jalkaa, jollei pöytä muuten pysy vakaana. Ei ole tärkeää, kuinka paljon pöytä heiluu, koska papereita tehdään eripaksuisia. (PM 1999a; suomennos kirjoittajan)

PU:ta käsitellään lähinnä aloitteena, josta vain Suomi voi hyötyä (joskus myös Venäjällä mainitaan olevan samanlainen mahdollisuus). Esimerkiksi Baltian maiden tulevasta hyödystä PU:n yhteydessä ei puhuta (silti mainitaan PU:n rooli Virolle kuuluvan Setumaan tulevaisuudessa, PM 1999b).

Postimeeskin perusteli ministerien poisjäämistä sekä Tshetshenian sodalla että kiinnostuksen puutteella. Lähteinä olivat eniten esillä Igor Ivanov ja Tarja Halonen.

Financial Times julkaisi konferenssin aikana kaksi artikkelia, joista toinen käsiteli PU:n konferenssia ja toinen Tshetshenian tapahtumia. Myös FT perusteli ministerien poisjäämistä kolmella syyllä: Tshetshenian sodalla, kiinnostuksen puutteella ja PU:n ristiriidattomuudella. Artikkelissa ei ollut tarkempaa tietoa kokouksen sisällöstä, onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Mainittiin kuitenkin, ettei konferenssi ollut odotusten mukainen:

It was meant to be a high level pow-wow where EU ministers and Russian diplomats would talk about developing trade and political co-operation with Russia. It appeared instead as a deliberate snub to Russia and its war in Chechnya, as EU foreign ministers stayed away en masse from a meeting in Helsinki. (FT 1999)

Lähteinä olivat jutussa jo mainitut Igor Ivanov, Tarja Halonen ja Paavo Lipponen, mutta myös Viron ulkoministeri Toomas Hendrik Ilves ja Liettuan varaulkoministeri Vygaudas Usackas.

Frankfurter Allgemeine Zeitung julkaisi konferenssin päivinä neljä artikkelia, joissa Helsingin konferenssi mainittiin Igor Ivanovin ja Knut Vollebaekin tapaamisen yhteydessä. Yhdessä artikkeleista annettiin Tshetshenian sodan lisäksi myös tarkempaa tietoa konferenssista (kyseessä on PU-konferenssi, johon eivät osallistu ainakaan Saksan, Ison-Britannian ja Ranskan ulkoministerit. – FAZ 1999a). Yksi artikkeli käsiteli PU:ta, sen päämääriä ja sisältöä, eikä niinkään konferenssia.

Pohjoisen ulottuvuuden eräänä tärkeimpänä päämääränä artikkelissa nähdään Venäjän kaasuvarojen hyödyntäminen EU:n alueella ja kaasun kauttakuljetus Suomen tai Baltian kautta EU-maihin. PU:ta käsitellään välineenä, jolla Suomi voi toteuttaa omia päämääriään. Taloudellisten syiden lisäksi tuodaan esiin myös Suomen asema, johon liittyvät kylmän sodan kokemukset ja pelko jäädä taas syrjään:

Kun Venäjän naapurimaat Viro, Latvia, Liettua ja Puola ovat Euroopan Unionin jäseniä, Suomea uhkaa jälleen syrjäytyminen, kuten kylmän sodan aikana, tilanteeseen josta on sittemmin päästy eroon. EU:n uusilla jäsenillä on näet itäraja, joka sopii huomattavasti paremmin kauttakulkauppaan kuin Suomen ja Venäjän raja. (FAZ 1999b; suomennos kirjoittajan)

Artikkelissa käsitelläänkin PU:ta ensisijaisesti Suomen intresseihin perustuva aloitteena, jonkun verran tuodaan esiin myös Venäjän taloudellista hyötyä.

Baltian maiden kannalta sen sijaan PU nähdään kilpailevana, eikä niiden intressien mukaisena politiikkana. Kilpailijan asemassa ovat jutun mukaan myös Ruotsi ja Välimeren maat (erityisesti Espanja). Saksan asemaa PU:n suhteen ei käsitellä. Jutusta ei käy ilmi lähteitä, eivätkä edellä mainittujen maiden edustajatkaan itse puhuneet puolestaan.

Dagens Nyheter julkaisi mainittuina päivinä kuusi artikkelia, jossa puhutaan PU-konferenssista Helsingissä. Kaksi artikkelia käsitelivät kokousta Tshetshenian yhteydessä (Ivanovin ja Vollebaekin tapaaminen Helsingissä). Yksi artikkeleista oli EU-komissaari Chris Pattenin lyhyt henkilökuva (DN 1999a). Jutussa ei mainita pohjoisen ulottuvuuden ulkoministerikonferenssia.

Kahdessa jutussa pääaiheena oli PU-konferenssi, molemmassa referoitiin Suomen ruotsinkielistä sanomalehteä Hufvudstadsbladetia. Artikkeleiden alussa mainitaan, etteivät EU-maiden ulkoministerit osallistuneet kokoukseen, siihen viittaa myös yhden artikkelin otsikko "Manfall på nordligt EU-möte" ("Mieshukka pohjoisessa EU-tapaamisessa", DN 1999b). Ministerien vähyyttä perusteltiin toisaalta Tshetshenian sodalla. Toisaalta tuotiin ironialla esiin pohjoisen ulottuvuuden kokouksen yksimielisyys:

Låt oss uppfatta utrikesministermötet tråkighet som ett gott tecken. Gud bevare oss för spänning av den typ som förekommer exempelvis vid EU:s gräns mot det forna Jugoslavien, på kandidatön Cypren eller vid det eventuella framtida kandidatlandet Turkiets östgräns. (DN 1999c)

Sitä vastoin kokouksen jälkeen 12.11.1999 ilmestyi juttu otsikolla "Finsk kampanj gick hem" ("Suomen kampanja onnistui"). Siinä mainitaan, että Ruotsi, jolla ei ole vuoden 2001 puheenjohtajuuskauden varalle mitään erityispolitiikkaa, voisi oppia itänaapuristaan Suomesta, joka pääsee PU:n avulla EU:n historiakirjoihin (1999d). Lähteinä käytettiin Igor Ivanovia ja Hufvudstadsbladetia. Muut maat (niiden intressien yhteydessä) ja myös Chris Patten ilmestyivät artikkeleissa toimijoina.

Ulkoministerikonferenssi - PU:n loppu?

PU:n ulkoministerikonferenssin papereissa heijastui aloitteen laajuus ja epäkonkreettisuus, minkä avulla Suomen poliitikot markkinoivat PU:sta syntyvää hyötyä Itämeren ja Barentsin alueen maille sekä EU:lle. Kaikki paikalla olleet ulkoministerit tukivat aloitetta, sillä he tulkitsivat sitä oman maansa intressien ja odotusten, eivät kilpailun mukaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että PU olisi saanut konferenssin aikana ennako-odotuksia vastaavaa tukea, koska Tarja Halosen lisäksi tapahtumaan ei osallistunut yksikään EU-ulkoministeri. Vaikka tämä ei Suomen poliitikkojen mukaan vaikuttanutkaan konferenssin sisältöön, voi siitä kuitenkin päätellä, että EU-maiden virallisesta tuesta huolimatta PU ei ole epäkonkreettisuutensa ja laajuutensa takia herättänyt niissä maissa suurempaa huomiota.

Eri maiden toimittajien suhtautuminen PU:hun ei viittaa siihen, että kyseessä olisi heille laaja käsite, jota voi tulkita monella tavalla. Toimittajien näkemys PU:sta oli yhtenäisempi kuin kunkin maan ulkoministerien ja toimittajien käsitykset keskenään. Puhuessaan PU:sta, Ruotsin, Saksan ja Viron lehdet mainitsivat Suomen edut, mutta yksikään niistä ei pohtinut poliitikkojen tapaan, kuinka Ruotsi, Saksa ja Viro voisivat hyötyä pohjoisesta ulottuvuudesta.

Näkökulmien moninaisuus ja PU-käsitteen laajuus poliitikkojen papereissa johtivat jopa siihen, etteivät paperit herättäneet toimittajien mielenkiintoa. Kun

poliitikkojen (ainakin julkisanotut) odotukset konferenssin suhteen liittyivät pohjoisen ulottuvuuden kehittämiseen, toimittajista oli oleellisempaa ylittää uutiskynnys. Kaksi aihetta ylitti kaikissa lehdissä uutiskynnyksen PU:n konferenssin sisältöä paremmin: Venäjän ulkoministerin Igor Ivanovin ja ETYJ:n puheenjohtajan Knut Vollebaekin tapaaminen sekä ennako-odotusten vastainen "ministeriboi-kotti". Suomenkin toimittajat, jotka joskus itsekin mainostivat PU:ta hyvänä poliittikana, olivat nyt tulleet vakuuttuneiksi, ettei pohjoinen ulottuvuus ole menestynyt odotetulla tavalla. Kun vuosina 1998 ja 1999 esimerkiksi Helsingin Sanomat kirjoitti aloitteesta jatkuvasti, ei samaa voi sanoa vuodesta 2000. Vielä vuonna 1998 HS piti PU:ta Suomen menestyksekkäänä aloitteena, mutta vuonna 2000 siitä oli tullut aloite, joka ei jaksanut kiinnostaa oikeastaan muita kuin Suomen poliitikkoja.

Edellä mainitusta voi päätellä, että yritys markkinoida PU:ta ulkomailla ulkoministerikonferenssin avulla ei onnistunut. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö aloitteella olisi tulevaisuutta. Vaikka suomalaiset toimittajatkin ovat "haudanneet" PU:n, voi heidän suhtautumisestaan päätellä ennen kaikkea sen, ettei aloitteen kehitys vastaa enää mediatapahtuman elinkaarta eikä aiheuta tarpeeksi uutisarvoa lisääviä ristiriitoja. Ulkoministereiden poisjääntikään ei tarkoittanut PU:n loppua, koska esimerkiksi PU:n toimintasuunnitelma hyväksyttiin vasta konferenssin jälkeen. Suomen poliitikot tulevatkin varmaan julistamaan PU:n joko onnistuneeksi tai epäonnistuneeksi riippuen siitä, kuinka PU:n sisällöllinen kehitys toteutuu. Suomalaisten toimittajien kannalta PU:n sisällöllinen menestyminen voisi tarkoittaa aloitteen "toista nousua".

Viitteet

- 1 Schoenfeldin mukaan journalistiseen kaanoniin liittyvät toimittajan asiantuntemus ja ammatillisuus.

Konferenssipaperit ja lehdistötiedote

Ilves, Toomas Hendrik (1999)

Promoting Stability through Economic Integration. Statement.

Ivanov, Igor (1999)

Address at the EU Conference on the Northern Dimension.

Motzfeldt, Jonathan (1999)

Outlining perspectives for regional co-operation. Speech.

Services of the European Commission (1999)

Environment in the Northern Dimension. Position Paper.

Suomen ulkoasiainministeriö (1999)

Foreign Ministers' conference on the Northern Dimension in Helsinki. Press Releases 9.11.1999.

Lehdistötiedote.

Sanomalehtiartikkelit

Aamulehti (AL)

(1999a)

Viron Ilves ei kaipaa sitovaa aikarajaa, Matti Mörttinen, artikkeli 13.11.

(1999b)

Pohjoisen ulottuvuuden ideat työstetään toimintaohjelmaksi. Halosen vakuutteluiden mukaan Tshetshenian kriisi ei häirinyt Helsingin kokousta, Ilkka Timonen, artikkeli 13.11.

Dagens Nyheter (DN)

(1999a)

EU-Porträttet: Chris Patten, artikkeli 15.11.

(1999b)

Manfall på nordlight EU-möte, Clas Barkman, artikkeli 13.11.

(1999c)

Nordlig flopp, artikkeli 15.11.

(1999d)

Finsk kampanj gick hem. "Nordliga dimensionen". Snart klubbar EU nytt stärkt Rysslandssamarbete, Clas Barkman, artikkeli 12.11.

Eesti Päevaleht (EPL)

Moskva süüdistab USA-d ihas Kaukaasiat valitseda, artikkeli 13.11.

Financial Times (FT)

ND fails to come up to scratch, Matej Vipotnik, artikkeli 13.-14.11.

Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)

(1999a)

OSZE-Delegation reist nach Tschetschenien. Lage der Flüchtlinge verschlechtert sich/ Moskau richtet sich auf langfristiges militärisches Engagement ein, artikkeli 11.11.

(1999b)

Finnland will ein Geschenk des Himmels endlich auspacken. "Nördliche Dimension" der EU und Wettlauf um russische Rohstoffe, Jasper von Altenbockum, artikkeli 12.11.

Helsingin Sanomat (HS)

(1999a)

Pohjoista ulottuvuutta terästettävä, Hanna Ojanen, artikkeli 11.11.

(1999b)

EU:n pohjoinen ulottuvuus Tshetshenian varjossa, pääkirjoitus 13.11.

(1999c)

EU: ulkoministerit jäivät pois Helsingin kokouksesta, Pekka Hakala, artikkeli 12.11.

Postimees (PM)

(1999a)

Lüpsimasin Euroopa Liit, Tarmo Virki, artikkeli 13.11.

(1999b)

Venemaa ja Euroopa said taas kokku Helsingis. ELi põhjadimensioon saab sisu juba tuleval aastal, Tarmo Virki, artikkeli 13.11.

Turun Sanomat (TS)

EU-ulkoministerit eivät ehdi Helsinkiin pohjoisen ulottuvuuden konferenssiin, artikkeli 12.11.

Kirjallisuus

Antola, Esko (1999a)

Itämeri, pohjoisen ulottuvuuden eteläinen ydin. Teoksessa Näkökulmia pohjoiseen ulottuvuuteen. Helsinki: Edita.

Antola, Esko (1999b)

The Presence of the European Union in the North. Teoksessa Haukkala, Hiski (toim.): Dynamic Aspects of the Northern Dimension. Turku: Painosalama.

Ekholm, Peter & Arne Nurmio (1999)

Europe at a Crossroads – the Future of the EU? Jyväskylä: Gummerus.

Haukkala, Hiski (1999)

Introduction. Teoksessa Haukkala, Hiski (toim.): Dynamic Aspects of the Northern Dimension. Turku: Painosalama.

Haukkala, Hiski (2000)

Pohjoinen ulottuvuus Suomen EU-puheenjohtajakaudella. Ulkopoliitikka 37:1, 53-60.

Heininen, Lassi (1999)

Pohjoinen ulottuvuus Suomen ulkopoliitikassa. Teoksessa Näkökulmia pohjoiseen ulottuvuuteen. Helsinki: Edita.

Jauhiainen, Jussi S. (1999)

A Geopolitical View of the Baltic Sea Region. Teoksessa Haukkala, Hiski (toim.): Dynamic Aspects of the Northern Dimension. Turku: Painosalama.

Kaasik, Sigrid (2001)

Four Discourses on the Northern Dimension in Helsingin Sanomat. Nordicom Information 23:1, 75-85.

Nissinen, Marja & Petri Stenlund (2000)

<http://virtual.finland.fi/finfo/english/northdim2.html>/ Suomen ulkoasiainministeriö.

Ojanen, Hanna (1999a)

How to Customise Your Union. Teoksessa Northern Dimension. The Finnish Institute of International Affairs. Yearbook, 1999. Forssan Kirjapaino.

Ojanen, Hanna (1999b)

Pohjoinen ulottuvuus EU:n ulkopoliittikan rakennusaineena. Teoksessa Näkökulmia pohjoiseen ulottuvuuteen. Helsinki: Edita.

Raik, Kristi (1999)

Estonian Perspectives on the Northern Dimension. Teoksessa Haukkala, Hiski (toim.): Dynamic Aspects of the Northern Dimension. Turku: Painosalama.

Rislakki, Jukka (1998)

"Baltit epäilevät Suomen itähankkeita. Viro, Latvia ja Liettua pelkäävät menettävänsä tuottoisat Venäjän öljy-kuljetukset" artikkeli Helsingin Sanomissa 2.9.1998.

Rislakki, Jukka (1998)

"Suomea syytellenään Latviassa maan eristämisestä Euroopasta. Ventspilsin satamajohtaja: 'Pohjoinen ulottuvuus' tähtää liikenneritujen kaappaamiseen" artikkeli Helsingin Sanomissa 6.11.

Schoenfeld, A. Clay (1980)

Newsperson and the environment today. Journalism Quarterly 57/1980.

Vaahoranta, Tapani & Tuomas Forsberg (1998)

Finland's Three Security Strategies. Teoksessa Jopp, Mathias & Sven Arnswald (toim.): The European Union and the Baltic States. Visions, Interests and Strategies for the Baltic Sea Region. Kauhava: Kauhavan Sanoma-lehti.